

Recursos i fonts documentals

6. L'ARXIU MUNICIPAL DE MURO (AMM), UN ARXIU DE POBLE AL SERVEI DEL BON GOVERN, DE LA RECERCA I DE LA CULTURA

Sebastià Riutort Taberner

Arxiver, Ajuntament de Muro

El 17 de gener de 2023, Sant Antoni, s'inaugurà l'Arxiu Nou de Muro (fig. 1). Ho anunciava el programa d'actes i se'n feien ressò la premsa i les xarxes socials. Superats un debat polític inicial curiós i anys d'obres, a la fi, l'antic magatzem dels pagesos renaixia amb un nou ús.¹ Tot i que el tòpic convida a fer-ne comparacions, no es tracta d'un simple «magatzem» de papers vells. Un edifici emblemàtic, que patia una degradació imparable, es recuperava gràcies a un esforç inversor important de l'Ajuntament. El lloc triat, no sense entrebancs i intents d'avortar la decisió, obeí a raons d'idoneïtat, oportunitat i necessitat. Es tracta de l'antiga seu de la Cooperativa Agrícola Murera. Fundada l'any 1937, aixecà l'edifici a un solar del carrer Nou (actual Joan Carles I, 44) per disposar d'una seu social i d'un magatzem adequats a la importància que havia adquirit amb els anys. El projecte el signà l'arquitecte Lluís Fuster el 1945 i fou inaugurat el 10 d'agost

Figura 1. L'arxiu nou de Muro, situat en el carrer Joan Carles I, 44. Fotografia de Sebastià Riutort Taberner.

1. La possibilitat de rehabilitar el magatzem la va plantejar l'arxiver en l'informe emès el dia 7 de desembre de l'any 2000. La documentació relativa a la construcció està en procés d'inventari i es podrà consultar en breu.

Tots els continguts de l'edició electrònica es distribueixen sota una llicència d'ús i distribució "Creative Commons Atribució-No Comercial 4.0 Internacional".

de 1947 (fig. 2). Des del 1987, era de propietat municipal. Fins l'any 2002 fou magatzem agrícola, mentre que el pis superior ja l'aprofitaven entitats del poble. A les festes de Sant Joan d'aquell any s'inaugurà la nova seu de la CAM, al polígon de Marjals, per la qual cosa l'edifici quedà a completa disposició de l'Ajuntament.

Figura 2. Detall de la façana de l'edifici original, projectat per Lluís Fuster, 1945. Fons AMM, sense signatura.

L'augment exponencial de la documentació generada des dels anys 80 del segle XX, afegit a la necessitat d'ampliar les oficines des del 2002, havia fet col·lapsar la casa consistorial des del 2007 d'una manera evident. Aquell any se'n redactà el primer projecte, i fins al 2015 no començaren les obres (fig. 3).² El 2024 hem iniciat el trasllat, de manera simultània a l'adequació de la documentació que restarà a les oficines de la sala. Ambdues operacions arrossegueu les conseqüències negatives de tants anys de col·lapse.

Figura 3. Obres de cimentació del futur arxiu, 2015. Xavier Morlà Cuesta.

2. El 2007, els arquitectes Antoni Domingo Pons i Josep Reynés Martorell en redactaren un primer projecte. El 2015 agafà el relleu, i en millorà la idea original, Joan Oliver Fornés. L'apartat d'instal·lacions, des del primer moment, la va projectar l'enginyer Mateu Torelló Quetglas.

L'arxiu municipal és un servei públic de caràcter administratiu i cultural especialitzat en la recollida, custòdia, gestió integral i difusió del patrimoni documental que ha generat al llarg dels segles l'òrgan de govern del municipi en l'exercici de les seves funcions (fig. 4). Una gestió guiada per la legislació aplicable i per la ciència arxivística, ambdues en evolució constant. El consistori ha de vetllar pel manteniment i la promoció d'aquest servei: assegurar la salvaguarda del patrimoni documental, garantir el dret d'accés a la informació en el procés administratiu a totes les parts implicades i facilitar la investigació històrica. Un aspecte diferenciador dels arxius municipals que cal tenir ben present, comparat amb altres centres arxivístics, és que aquests són part essencial i constitutiva de l'administració local. Cal defugir de la separació entre «arxiu històric» i «arxiu administratiu». L'arxiu informa, assessora i acompanya des de la mateixa creació dels expedients a les oficines. Si abans de la implantació de l'administració electrònica aquest ja era un objectiu desitjable, a l'etapa actual és un imperatiu legal. L'arxiu ha passat de ser la darrera fase del circuit documental a fer part de la incoació dels procediments, des del moment en el qual el document electrònic ha de néixer correctament ubicat en el quadre de classificació del fons.

Figura 4. Imatge dels funcionaris amb el batle Martí Cladera, Tonet, a les oficines municipals noves, inicis anys 50. Fotografia d'autor desconegut. Col·lecció particular.

També, des de fa uns 25 anys, gràcies a les campanyes de sensibilització, cicles de conferències i exposicions organitzades, a poc a poc, hem generat una consciència ciutadana favorable que ha propiciat que s'enriqueixi el tresor documental amb els fons i les col·leccions generats per la societat civil murena: persones físiques o jurídiques, associacions, empreses o institucions diverses que hi han dipositat els seus documents mitjançant donació, cessió, etc.

Segons la seva definició, a l'arxiu li són encomanades tres funcions: recollir, conservar i servir els documents que el conformen. Així, a grans trets, la documentació transferida des de les oficines i posada en mans del personal responsable serà objecte d'una sèrie d'operacions conduents a organitzar

(classificar i ordenar), descriure (guies, inventaris, catàlegs, índexs o registres) i proporcionar un servei àgil i eficient. Aquestes tasques, imprescindibles per aconseguir que qualsevol acumulació de documents pugui tenir la consideració d'arxiu, són inútils o es veuen greument afectades si la documentació no es troba ubicada dins locals adequats i segurs i, també, si no disposen de personal tècnic assignat de manera permanent. És des d'aquest punt de vista que el cas de Muro pot servir de model per a altres municipis. No podem explicitar en aquestes línies les peripècies que han patit els arxius municipals en temps passats i presents. El camí cap a l'excel·lència no va a la par amb la transcendència dels fons documentals dels nostres pobles, i així ho han explicat i reivindicat, en moltes ocasions, arxiveres i arxivers d'ara i de suara.³

Ens centrarem en el cas de Muro. Els papers murers han passat per moltes vicissituds que li han ocasionat pèrdues d'un valor incalculable. En la majoria d'ocasions, la degradació i desaparició de documents ha anat lligada a la negligència humana i a la falta endèmica de personal, afegides al fet de no disposar d'unes instal·lacions dignes, de trasllats incontrolats, accidents, etc. En tot allò que fa referència a antigues ubicacions, tenim coneixement de dades prou significatives.

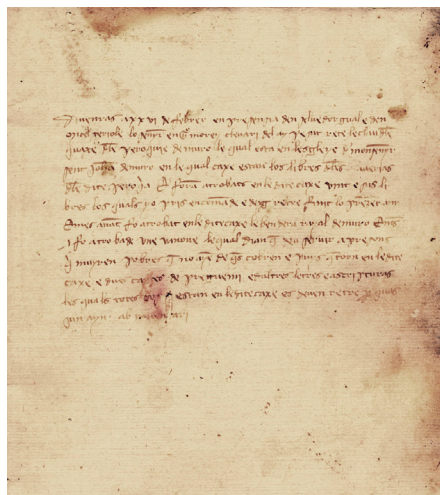

Figura 5. Detall del llibre de clavaría on es descriu el contingut de la caixa on es guardaven els llibres i documents. AMM, llibre de comptes del clavari, 1395. Llibre 1039, f. 1.

Una anotació breu, de finals del segle XIV, feta pel clavari que agafava el relleu dels comptes, és la primera descripció que en coneixem: els llibres, cartes i pergamins estaven dins una caixa, a l'església parroquial. Hi havia també la bandera reial de Muro i, quines coses, una vànova que servia per cobrir els cossos dels pobres el dia de la sepultura (sic) (fig. 5).⁴ Sabem que a les èpoques medieval i moderna la documentació es guardava a

3. Lectures recomanables, entre moltes, per il·lustrar la nostra afirmació: Riera Vayreda, Francesc (1987). *Els arxius municipals de Mallorca: classificació dels seus fons documentals*. Palma: Consell Insular de Mallorca; Garau Llompart, Isabel i Riera Vayreda, Francesc (2001). *Arxiu municipal: pautes de règim intern, organització i funcionament*. Palma: Consell de Mallorca; Grup d'Arxivers Municipals de Mallorca (2004). *Proposta de quadre de classificació per a la documentació municipal*. Palma; Grup d'Arxivers Municipals de Mallorca (2006). *Proposta de desenvolupament de quadre de classificació per a la documentació municipal*. Sa Pobla; autors diversos (2019). *La recuperació de l'Arxiu del Jutjat de Pau de Sant Llorenç (del 9 d'octubre de 2018 al 14 de gener de 2019)*. Sant Llorenç des Cardassar: Ajuntament de Sant Llorenç.

4. AMM, llibre de comptes del clavari, 1395, llibre 1039, f. 1.

l'esglesieta de la Sang. Aixecada a primeries del segle XV, entre d'altres funcions, serví com a casa de la vila fins al segle XIX. L'edifici havia de ser constantment arreglat, especialment les teulades. És senzill deduir que els documents patiren condicions adverses, fins al punt que podem considerar un miracle que encara avui tenguem el que tenim. Segons Jaume Lladó Ferragut, va ser a partir del segle XIX quan el procés de deteriorament i destrucció es va accentuar. A tall d'exemple: el 1821, l'arxiu es va veure afectat per les rates i la humitat. El 1870, mentre la documentació romania a les dependències de l'exconvent dels Mínims, l'enfonsament accidental d'una paret ens privà, una altra vegada, d'un nombre indeterminat de «libros y papeles sueltos».⁵ Uns anys abans que el senyor Jaume Lladó redactàs el primer inventari publicat de la secció històrica, constata la voluntat política de preservar en bones condicions el llegat de segles enrere i, molt important, dotar l'administració local d'un edifici digne i adequat, amb el detall que s'hi destinava un espai a l'arxiu. L'any 1945 es tractava la necessitat de substituir la casa consistorial del segle XIX:

«El Sr. Presidente expuso a la Corporación las diversas gestiones y trabajos llevados a cabo para ver de resolver la necesidad de construir una Casa Consistorial **capaz y suficiente** [...] para que los servicios rindan lo necesario, han de instalarse con las **debidadas condiciones de holgura, capacidad y ventilación adecuada**. Por ello atendidas las necesidades y volumen de trabajo que pesa sobre el Ayuntamiento, precisa proyectar un edificio capaz y en armonía con los servicios municipales y a la importancia de este pueblo y sus especiales características.»⁶

Es proposava una obra que donàs resposta a les necessitats administratives i simbòliques d'un poble en expansió. En el nou edifici, construït entre 1948 i 1949, segons el projecte de Francesc Casas,⁷ l'arxiu i la biblioteca legislativa ocupaven dues sales de la segona planta que, per altra banda, funcionava també com a habitatge del secretari de l'Ajuntament. Per a la documentació més recent, l'Administració s'encarregava, ni que fos amb bones intencions, de vetllar per l'ús i el control correctes (fig. 6).⁸

L'any 1988 veia la llum l'*Inventari de l'Arxiu Municipal de Muro*, realitzat per un equip de tècnics del Consell Insular de Mallorca, una obra encara vi-

5. Vegeu les introduccions de Gabriel Alomar i Jaume Lladó a: Jaime Lladó Ferragut, *Catálogo de la sección histórica del Archivo Municipal de la villa de Muro (Balears)*. Palma: Imprenta de los Sagrados Corazones, 1952.

6. AMM, llibre d'actes del ple municipal 1940-1943, ple del 14 de març de 1945, llibre núm. 40, f. 57.

7. Bartomeu Martínez Oliver, «La construcció de la nova casa consistorial de Muro (1948-1949), obra de Francesc Casas Llompart», *I Jornades d'Estudis Locals 2001*. Muro: Ajuntament de Muro, 2004, p. 411-426.

8. L'any 1945, la Direcció General d'Administració Local va manar que, en el termini de dos mesos, les corporacions remetessin al Govern Civil l'inventari dels seus arxius administratius. AMM, llibre d'actes del ple municipal 1944-1946, llibre núm. 40, f. 51.

gent que s'ha completat i revisat aquests anys.⁹ L'any 1989 s'incorporà a la plantilla de l'Ajuntament una bibliotecària i arxivera, la senyora Maria Cerdó i Gregori, que, tenint en compte les dificultats d'atendre la biblioteca i l'arxiu, va compaginar les tasques fins al 1997. El 1998 s'afegí la plaça d'arxiver, ja amb dedicació exclusiva.

Figura 6. La Casa Consistorial de Muro, la seu natural de la documentació, que compartirà espai amb el nou arxiu. Fotografia d'autor desconegut, anys 50. Col·lecció particular.

Aquests anys s'ha potenciat i millorat el servei, i s'ha avançat en les tasques de descripció del fons: s'ha prioritzat l'atenció als ciutadans i l'administració, el suport a la recerca, l'organització de cicles de conferències, etc. L'esforç assumit pel poble per aconseguir un edifici nou i la superació dels prejudicis inicials no haurien estat possibles si abans no s'hagués treballat a fons a fer didàctica i demostrar la «utilitat real» de l'arxiu.

La recent inauguració suposà un punt d'arribada, assentat sobre la feina de totes les persones que, d'una manera o d'una altra, contribuïren a fer que avui tinguem el «tresor documental» disponible: hem arribat a aconseguir que els ciutadans, funcionaris, investigadors i estudiants que acudeixen a Muro per a consultes diverses treguin profit a unes instal·lacions modernes i confortables. El dipòsit, amb una capacitat de dos kilòmetres lineals, reuneix tots els requisits necessaris: seguretat, amplitud i mitjans adients per a la conservació preventiva dels materials (fig. 7). En tot allò que fa referència a la difusió cultural, de moment disposam de la sala de consulta, que pot allotjar fins a 25 persones per a col·loquis, conferències, tallers, etc. Està previst, en un temps prudencial, posar en servei la planta pis de l'edifici amb una sala en què es podran agombolar fins a 150 persones assegudes, podrà acollir exposicions, etc.

9. Elvira González Gozalo; Dolors Medrano Bosch i Gaspar Valero Martí. *Inventari de l'Arxiu Municipal de Muro*. Palma: Consell Insular de Mallorca, 1988.

Figura 7. Detall del dipòsit del nou arxiu. Fotografia de Sebastià Riutort Taberner.

El nou edifici representa també un punt de sortida: el servei de l'arxiu no s'ha interromput mai, tot i les dificultats. A partir d'ara, la disposició d'espai físic —suficient, segur i digne— ens permetrà culminar projectes encetats des de fa anys: adequació física dels fons i col·leccions i descripció arxivística definitiva, fins a arribar al punt que els instruments de descripció actualitzats siguin una eina realment útil. Unes eines fruit del treball tècnic del personal responsable que descriurà totes i cada una de les parts dels materials custodiats a l'arxiu i que faran realitat el vell lema dels arxivers: *sic vos, non vobis*.

Vet aquí un esquema senzill del que podreu consultar, si ens visiteu:

- El fons propi de l'Ajuntament, que va des del segle XIV fins a l'actualitat.
- Els arxius de diferents associacions de Muro. Esperam poder enllestir-ne de manera definitiva els inventaris durant el 2025. Els fons de Fomento de Cultura Murense, Unión Agrícola Murense, Cooperativa Agrícola Murense, Círculo Recreativo Murense; tots daten de la primera meitat del segle XX (fig. 8).
- Hemeroteca local i d'altres temàtiques (segles XIX-XX).
- Biblioteca legislativa (segles XIX-XX).
- Cartells i programes de festes (segles XX-XXI).

Amb l'etapa encetada amb el nou edifici, segueix un camí ple de possibilitats per a la recerca i la cultura gràcies a l'esforç col·lectiu d'un poble petit de Mallorca que ha decidit cuidar el seu arxiu. Un més a Mallorca, que, com bé sabem, atesora una riquesa documental incalculable que cal conèixer i estimar.

Figura 8. Fulletó publicitari de fertilitzants per als conreus de Marjal. Fons Arxiu Cooperativa Murera (en procés d'inventari).